

Het eindadvies van het Platform Onderwijs2032 sprak krachtige taal over burgerschapsonderwijs: 'Alle scholen hebben de taak om leerlingen te leren hoe een democratie werkt, wat daarin de spelregels zijn en welke normen en waarden een rol spelen.' Sinds 2005 zijn scholen wettelijk verplicht aandacht te besteden aan burgerschapsonderwijs. Maar op dit moment komt daar nog te weinig van terecht. Om daar verandering in te brengen heeft SLO in opdracht van het ministerie en in nauwe samenwerking met scholen de website *Burgerschap in de school* (burgerschapindeschool.nl) ontwikkeld.

Burgerschap in de

TEKST RENÉ LEVERINK

De school is een belangrijke oefenplaats om burgerschapsvaardigheden in de praktijk te brengen. 'Op school leren leerlingen samen te leven en te werken, met spelregels om te gaan, hun eigen mening te vormen en die van anderen te respecteren. Ook ontdekken leerlingen er hun eigen positie in de samenleving en komen ze erachter hoe ze zelf een bijdrage kunnen leveren aan hun wijk, regio, land en de wereld. Met andere woorden: leerlingen ontwikkelen zich tot verantwoordelijke wereldburgers.' Het Platform Onderwijs2032 is van mening dat burgerschap een prominentere positie in de vaste kern moet hebben, met meer aandacht voor sociale vaardigheden, kennis van de rechtsstaat, democratische waarden en mensenrechten.

Gedreven

Hoewel burgerschapsonderwijs dus nog niet de aandacht krijgt die het zou moeten hebben, zijn wel degelijk overal in het land scholen bezig er invulling aan te geven - niet zelden zonder zich daar ten volle bewust van te zijn. Soms vloeit de aandacht voor burgerschap voort uit de denominatie, soms uit de gekozen profilering of de pedagogisch-didactische signatuur. Soms kan ook aansluiting worden gevonden bij de bovenschoolse profilering, ofwel de visie op burgerschap van het bestuurlijk netwerk waar de school deel van uitmaakt. Maar altijd is er sprake van een groepje gedreven docenten, of een team, dat vindt dat onderwijs meer moet zijn dan toewerken naar het eindexamen. Opbrengstgericht

werken kan ook betekenen: leerlingen helpen en stimuleren in hun ontwikkeling naar zelfstandig denkende en handelende jonge burgers, die weten hoe een democratie werkt, wat daarin de spelregels zijn en welke normen en waarden een rol spelen.

Visie

Nodig voor samenhangend burgerschapsonderwijs is een heldere visie: wat verstaan wij onder burgerschap, wat doen we al, wat willen we bereiken, welke middelen zetten we in en hoe stellen we de opbrengst vast? De website *Burgerschap in*

school

de school helpt scholen bij het beantwoorden van die vragen. Enerzijds met instrumenten om structuur te geven aan het proces richting herkenbaar burgerschapsonderwijs. Anderzijds met een aantal inspirerende praktijkvoorbeelden. In een essay van prof. dr. Veugelers (Universiteit voor Humanistiek, Utrecht) wordt inzicht geboden in visies op burgerschap: richten scholen zich vooral op aanpassen aan de huidige situatie of is er ook ruimte om een kritisch-democratische houding te ontwikkelen? De eerste vorm is wijder verspreid dan de tweede.

Kritisch-democratisch

Op school leren jonge burgers hoe democratie werkt en dat een kritische houding daarin onderdeel is van actief burgerschap. Op de website is te zien hoe scholen invulling geven aan die opdracht. Heldring VMBO in Den Haag doet bijvoorbeeld veel aan debatteren. Docent maatschappijleer Ikram El Ayadi: 'De kinderen leren hun eigen mening te uiten, samen te werken en te luisteren naar elkaar. Zo slaan we drie vliegen in één klap. Ik merk dat kinderen enorm met sociale media bezig zijn. Ze krijgen heel veel nieuws binnen en daar willen ze graag met hun leraar over in gesprek. Debatteren is dan een prachtig middel om daar in de les iets moois mee te doen.'

Apart vak

Mavo aan Zee te Den Helder heeft burgerschap als apart vak op het lesrooster geplaatst. Directeur Hans van Beekum: 'Wij willen onze leerlingen opleiden tot sociale, goede en begripvolle burgers, die een volwaardige bijdrage aan de samenleving kunnen leveren. Burgerschap is voor ons belangrijk genoeg om het een eigen plaats in het lesprogramma te geven. We hebben elementen uit allerlei vakken, zoals geschiedenis, staatsinrichting, Nederlands, levensbeschouwelijke vorming en natuur en zorg, samengebracht in het vak burgerschap zodat je een duidelijke doorlopende leerlijn kunt waarborgen, ook richting mbo en havo. Ook willen we aansluiting zoeken met het primair onderwijs.'

Houdingen en gedragingen

De Meerwaarde is een grote, protestants-christelijke vmbo-school in Barneveld. Jan Koolhof is coördinator burgerschapsonderwijs. 'Burgerschapsvorming kan niet alleen bestaan uit het aanbieden van kennis. Het gaat ook om houding en gedragingen. Deze vaardigheden worden verkregen door te doen,

te ervaren en te leren van en met elkaar. Het is de taak van de school kinderen te laten ervaren dat burgerschapscompetenties ertoe doen. Op De Meerwaarde doen we al veel aan burgerschapsvorming zonder dat dit als zodanig wordt benoemd. Burgerschap is geen apart vak, maar zit verweven in allerlei vakken, leergebieden en activiteiten. Wel krijgen onze leerlingen in de onderbouw Leefstijl. Dat is een vast onderdeel van het lesprogramma, waarin burgerschap uitgebreid aan de orde komt.'

Stage als burgerschap

De Maritieme Academie Harlingen (vmbo/mbo-school voor binnenvaart, kustvaart en zeevaart) zet de maatschappelijke stage in als invulling van burgerschapsonderwijs. Coördinator maatschappelijke stage Sjors ter Weele: 'Het hele leven is eigenlijk burgerschapsonderwijs en dat geldt dus zeker ook voor de maatschappelijke stage. Leerlingen begeleiden vluchtelingen en helpen ze de taal beter te leren. Ze maken kerststukjes met ouderen en mensen in een verzorgingshuis. Ze organiseren sportdagen voor het basisonderwijs. Ze helpen bij het kinderstraatfestival. En er zijn leerlingen die een week meevaren met de Zonnebloem op de Henri Dunant, het vakantieschip van het Rode Kruis.'

Trotse burgers

VSO 't Korhoen in Hengelo is een cluster 3-school voor voortgezet speciaal onderwijs. De ambitie van de school voor zeer moeilijk lerenden is volgens teamleider Ellen Hesselink: 'Leerlingen zo goed mogelijk voorbereiden op een zo zelfstandig mogelijk leven in de maatschappij. We maken de leerlingen in de lessen duidelijk wát ze doen, waarom ze het doen en waar ze het kunnen toepassen, om zo als een trotse burger met een rugzak vol bagage de maatschappij in te gaan.' Zelfstandig functioneren in de samenleving betekent op 't Korhoen ook dat leerlingen eigenaar zijn van hun eigen leer- en ontwikkelingsproces. Hesselink: 'We zeggen: jij moet later de maatschappij in. Die maatschappij houdt over het algemeen geen rekening met jou. Dat betekent dat je zelf voor de benodigde weerbaarheid en bagage moet zorgen. Leerlingen zijn vanaf de eerste klas onze gesprekspartner over hun leerproces, hun mogelijkheden en hun leerdoelen. Ze moeten snappen dat ze niet voor ons leren, maar voor zichzelf, voor hun toekomst.' ●

Perspectief op burgerschapsonderwijs

Onlangs is tijdens een conferentie op De Meerwaarde te Barneveld (een protestants-christelijke school voor vmbo, mbo en praktijkonderwijs) de website *Burgerschap in de school* officieel gepresenteerd. Dagvoorzitter prof. dr. Jules Peschar, voorzitter van de adviesraad van het project Procesinstrument Burgerschap, in zijn openingswoord: 'In de wereld waarin wij leven, met al zijn ingewikkelde sociale problemen zoals migratie en vluchtelingencrisis, is er veel belangstelling voor burgerschap en voor de mogelijkheden om via het onderwijs leerlingen bij te brengen hoe de samenleving georganiseerd is en wat daarin de rol van de burger is. Die belangstelling mag wat meer terug te vinden zijn in de onderwijspolitiek en het onderwijsbeleid. Vaak is er een zekere afstand tussen datgene wat in de dagelijkse praktijk urgent lijkt en de manier waarop het onderwijs zijn socialiserende taak vervult. Je zou willen dat er in het onderwijs structureel meer aandacht komt voor de actualiteit en de manier waarop moderne jonge burgers zich met die actualiteit verhouden.'

Meer informatie: SLO, Jeroen Bron, (053) 4840 480, j.bron@slo.nl
<http://burgerschapindeschool.nl>